

Deu anys d'immigració d'alumnat estranger a les Illes Balears: la creació d'un sistema educatiu multicultural

Lluís Vidaña Fernández

RESUM

La celebració del desè aniversari de l'Anuari de l'Educació de les Illes Balears és una bona ocasió per recapitular els deu estudis que s'hi han recollit relatius a la presència, l'evolució i els impactes d'alumnat estranger als centres educatius no universitaris de les Illes Balears (2004-2013).

El creixement espectacular i continu de l'alumnat estranger durant els cursos previs a la crisi de 2008 ha preocupat la societat, l'Administració educativa i sobretot determinats centres educatius i professionals d'ensenyament, per la seva condició de responsables de donar resposta a la recepció i integració de la majoria d'alumnes estrangers.

Farem el balanç de l'estat de la qüestió amb l'ajut d'una sèrie d'indicadors que s'han utilitzat al llarg dels diferents estudis anuals i, per tant, les conclusions tindran un caire més objectiu i permetran, a qui pertoqui, prendre mesures correctores.

Finalment, com s'ha fet en els cursos anteriors, presentam les dades corresponents al darrer curs, 2012-2013, per facilitar la continuïtat d'aquests estudis.

RESUMEN

La celebración del décimo aniversario del Anuario de l'Educació de les Illes Balears es una buena ocasión para recapitular los diez estudios que se han recogido relativos a la presencia, la evolución y los efectos del alumnado extranjero en los centros educativos no universitarios de las Illes Balears (2004-2013).

El crecimiento espectacular y continuado del alumnado extranjero durante los cursos previos a la crisis de 2008 ha preocupado a la sociedad, a la Administración educativa y sobre todo a determinados centros educativos y profesionales de enseñanza, por su condición de responsables de dar respuesta a la recepción e integración de la mayoría de alumnos extranjeros.

Haremos el balance del estado de la cuestión con la ayuda de una serie de indicadores que se han utilizado a lo largo de los diferentes estudios anuales y, por lo tanto, las conclusiones tendrán un matiz más objetivo y permitirán, a quien corresponda, tomar medidas correctoras.

Por último, como se ha hecho en los cursos anteriores, presentamos los datos correspondientes al último curso, 2012-2013, para facilitar la continuación de estos estudios.

I. ELS ESTUDIS ELABORATS SOBRE LA PRESÈNCIA D'ALUMNAT ESTRANGER EN EL SISTEMA EDUCATIU DE LES ILLES BALEARS DINS L'ANUARI DE L'EDUCACIÓ DE LES ILLES BALEARS (2004-2013)

L'article sobre la presència d'alumnat estranger en el sistema educatiu de les Illes Balears ha estat una constant al llarg de tots els anys de l'Anuari de l'Educació de les Illes Balears.

D'aquest fet, es pot deduir una sèrie de conclusions importants:

1. La importància quantitativa i qualitativa que suposa l'evolució de l'alumnat estranger present en el sistema educatiu de les Illes. En les diferents presentacions fetes al llarg dels darrers deu anys, la premsa, com a ressò de la realitat i la preocupació social, ha destacat el factor «alumnat estranger».
2. L'efecte mirall que la presència d'un nombre tan elevat d'alumnes estrangers i la seva diversitat provoca als centres educatius de les Illes per qüestionar aspectes estructurals i reflexionar sobre mecanismes d'integració alternatius als existents.
3. La riquesa dels aspectes estudiats en els articles de l'*Anuari* presentats fins ara i la necessitat de continuar la reflexió en el futur, ja que contínuament sorgeixen aspectes susceptibles de millora.

A continuació, presentam en forma d'inventari els principals continguts analitzats al llarg d'una dècada de l'*Anuari* relatius a l'alumnat estranger present en el sistema educatiu de les Illes Balears:

A. Aspectes demogràfics generals i indicadors de l'alumnat estranger

- Educació i immigració a les Illes Balears: cap a una dualització escolar i social? (*Anuari* 2004)
- Educació i alumnat estranger al sistema educatiu de les Illes Balears: un repte del present i amb projecció de futur (*Anuari* 2005)
- El creixement de l'alumnat estranger a les Illes Balears al llarg del curs 2005-2006. Una aproximació als seus resultats acadèmics i a la seva integració social (*Anuari* 2006)
- Educació i immigració a les Illes Balears: característiques i anàlisi evolutiva (*Anuari* 2007)
- Una aposta per la interculturalitat com a mecanisme d'integració escolar i social (*Anuari* 2009)
- L'escolarització com a mecanisme d'integració dels alumnes estrangers (*Anuari* 2009)
- Una aturada de l'arribada massiva d'alumnat estranger al sistema educatiu balear (*Anuari* 2010)
- Canvi de tendència o estabilització de la població escolar de les Illes Balears (*Anuari* 2011)
- Estabilització de l'alumnat estranger i augment de la demanda de formació d'adults (*Anuari* 2012)

B. Estudis específics relatius a la integració de l'alumnat estranger en el sistema educatiu de les Illes Balears

Al llarg d'una dècada de presentació d'estudis específics en l'*Anuari de l'Educació de les Illes Balears*, també s'han abordat les qüestions següents:

- Distribució de l'alumnat estranger per àmbits municipals a les Illes Balears
- L'atenció de l'alumnat estranger als centres educatius de les Illes
- Recursos de la Direcció General d'Ordenació i Innovació de la Conselleria d'Educació i Cultura
- Anàlisi comparativa dels resultats acadèmics de l'alumnat estranger en relació amb l'alumnat de nacionalitat espanyola
- L'assignatura Immigració i Intervenció Socioeducativa, una aproximació a la formació inicial de l'alumnat de Magisteri de la UIB en educació intercultural
- La interculturalitat com a mecanisme d'integració escolar i social
- Els alumnes estrangers matriculats a la Universitat de les Illes Balears
- La mobilitat escolar a les Illes Balears
- La formació professional com a mecanisme d'integració escolar, laboral i social
- L'impacte de la immigració estrangera en l'educació de persones adultes de les Illes Balears.
Curs 2011-2012

2. INDICADORS O VARIABLES DE L'ANÀLISI

En els articles recollits al llarg de les deu edicions de l'*Anuari de l'Educació de les Illes Balears* relatius a la presència d'alumnat estranger en el sistema educatiu de les Illes Balears, hi troben uns denominadors comuns d'anàlisi que ens ajuden a analitzar les dimensions del fenomen social de la immigració, els efectes en el conjunt del sistema educatiu (centres, professorat, alumnat, famílies, etc.) i sobretot els elements d'intervenció susceptibles de millora.

En síntesi, els **indicadors bàsics** que s'han estudiat al llarg d'aquest període de temps i per als quals s'han proposat millores han estat els següents:

- La demografia balear i la seva relació amb l'evolució quantitativa de l'alumnat estranger
- La diversitat i la complexitat de nacionalitats, cultures, llengües, elements socials implicats en la nova realitat escolar
- L'escolarització com a mecanisme per contribuir a la integració escolar
- La distribució entre centres públics i concertats-privats
- El paper de l'escola com a àmbit fonamental d'integració i socialització
- La individualització de l'ensenyament com a mecanisme d'integració
- La construcció d'infraestructures educatives com a resposta a la demanda d'escolarització
- La mobilitat interna de l'alumnat dins les diferents illes
- La necessitat de formació inicial del professorat i de reciclatge en relació amb la nova realitat multicultural dels centres educatius
- Les noves necessitats als centres educatius i els suports de l'Administració (programes, plans, actuacions, recursos...)
- Les experiències innovadores i les metodologies interculturals
- La intervenció socioeducativa des de la perspectiva intercultural
- La col·laboració escola-societat (família-escola)
- La crisi i els seus efectes en el retorn i sobretot en l'aturada de la vinguda massiva

Al marge dels indicadors anteriors, molts dels quals encara estan pendents de resoldre's de manera positiva, en general, podem dir que manquen molts altres aspectes a estudiar i sobretot més implicació social i conscienciació social, experiències educatives innovadores i diàleg intercultural per donar respostes eficients a les necessitats que sorgeixen diàriament per la diversitat de l'alumnat present en el sistema educatiu balear de cara a aconseguir fer realitat els objectius d'equitat i de cohesió social.

3. INDICADORS D'INTEGRACIÓ INTERCULTURAL EN EL SISTEMA EDUCATIU DE LES ILLES BALEARS (2004-2013)

3.1. INDICADOR: La demografia balear i la seva relació amb l'evolució quantitativa de l'alumnat estranger

3.1.1. Les dades demogràfiques generals de l'Estat espanyol (2004-2013)

Tant en el conjunt de l'Estat espanyol com a la comunitat autònoma de les Illes Balears, durant aquests darrers deu anys, s'ha passat del creixement positiu de la població, a causa de l'arribada de població estrangera (immigració), a un predomini de la sortida de població, bé per retorn d'estrangers als seus països d'origen, bé per la sortida de treballadors espanyols a la recerca de feina a altres països (fuga de cervells).

Els deu darrers anys es caracteritzen per un augment espectacular de la població espanyola i balear (2004-2009) i un canvi de tendència accelerat (2010-2013) a causa de la crisi econòmica que encara continua.

En el conjunt de l'Estat i, segons fonts de l'Institut Nacional d'Estadística (INE), l'any 2011, per primera vegada després de trenta anys, l'emigració supera la immigració i durant l'any 2012 es confirma aquesta tendència.

QUADRE I. EVOLUCIÓ DEL BALANÇ MIGRATORI A ESPANYA (2007-2012)

Any	Espanyols	Estrangers	Balanç migratori
2007	7.973	708.274	716.257
2008	2.036	441.894	443.930
2009	-4.143	51.505	47.362
2010	-2.168	64.324	62.156
2011	-20.484	-29.606	-50.090
2012	10.337	-216.125	-205.788

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE

Segons les dades publicades per l'INE corresponents a gener de 2013, la població espanyola és de 47.059.533 habitants, la qual cosa suposa una davallada de 205.788 persones en relació amb l'any anterior (2012) i representa una davallada percentual del 0,43%.

En total, les persones de nacionalitat estrangera residents a Espanya durant aquest exercici són 5.520.133 i representen l'11,7% del total de la població. D'aquestes, 2.352.978 són ciutadanes de la Unió Europea i la resta, 3.167.155, d'altres àrees del món.

Les nacionalitats amb més presència a Espanya són: la romanesa (amb 865.707 persones), la marroquina (amb 773.995 persones), la britànica (amb 391.194 persones), l'equatoriana (amb 360.710 persones), la colombiana (amb 273.176 persones) i l'alemanya (amb 195.987 persones).

En canvi, a les Illes Balears predominen les següents nacionalitats: l'alemanya (amb 29.934 persones), la marroquina (amb 24.473 persones) i la britànica (amb 21.918 persones).

3.1.2. Les dades demogràfiques de la comunitat autònoma de les Illes Balears publicades per l'INE i corresponents a gener de 2013

La població de les Illes Balears, segons les dades publicades per l'INE el gener de 2013, és d'1.110.062 persones, 9.377 menys que en l'exercici 2012, la qual cosa representa una davallada percentual del 0,8. Per tant, és el primer any en què, d'una manera clara, s'observa una disminució de la població de les Illes motivada, bàsicament, per la sortida de població de nacionalitat estrangera.

El descens de la població balear (0,8%) duplica la mitjana espanyola (0,4%) el mateix any i col·loca les Illes Balears en el primer lloc dins el conjunt de les comunitats autònomes.

QUADRE 2. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE LA COMUNITAT AUTÒNOMA DE LES ILLES BALEARS (2004-2013)

Any	Població	Increment	% augment
2004	916.968	30.315	3,31
2005	955.077	38.109	2,94
2006	983.131	28.054	1,82
2007	1.001.062	17.931	2,96
2008	1.030.650	29.588	4,09
2009	1.072.844	42.194	2,1
2010	1.106.049	334.205	0,96
2011	1.112.712	6.663	0,6
2012	1.119.439	6.727	0,6
2013	1.110.062	-9.377	-0,8

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE

Els censos de població permeten fer una anàlisi més sostenible en el temps de la dinàmica de la població de les Illes Balears. Si ens apropem a les quatre darreres dècades, observem el següent:

a) Un fort creixement demogràfic en els censos de 1960 i 1970 a causa, bàsicament, de l'arribada de població d'altres territoris de l'Estat espanyol a causa de la creació de nombrosos llocs de treball en la creació de la indústria turística balear. El creixement es manté de manera constant i accelerada fins a l'any 1973, quan es produeix la crisi del petroli.

Aquesta etapa de la demografia espanyola, en general, es coneix com l'etapa del *baby boom*, pel manteniment del nombre de naixements i la davallada de les taxes de mortalitat, gràcies a les millores sanitàries, etc.

b) A partir de llavors, els censos de població corresponen a anys imparells (1981, 1991, 2001, 2011). El període comprés entre el cens de població de 1981 i 1991 es caracteritza per una estabilització demogràfica que coincideix amb un estancament de l'economia de les Illes Balears.

Durant aquest període, es produirà un fenomen de retorn de població peninsular als seus llocs d'origen ja que, amb la implantació de l'Estat autònic, la situació econòmica de les autonomies millora i, en conseqüència, es creen llocs de treball. Aquesta etapa presenta similituds amb la situació actual (2013) pel que fa a la població estrangera de les Illes, en què determinats països d'origen presenten taxes de creixement i, en conseqüència, de creació de llocs de treball que afavoreixen el retorn.

c) A partir de l'any 1991, més concretament de la segona meitat de la dècada, es produeix la segona onada immigratòria cap a les Illes Balears, en aquesta ocasió de persones d'altres països, és a dir, estrangeres. Les xifres demogràfiques són molt il·lustratives de la seva importància ja que entre el 1996 i el 2010 la població de les Illes ha crescut un 31,12%, la qual cosa representa un total de 344.805 nous residents, 303.311 dels quals (88,26%) s'hi han incorporat a causa de la immigració i 40.494 (11,74%), per creixement vegetatiu .

A partir de l'any 2011, com a conseqüència dels efectes de la crisi en el món laboral, aquesta dinàmica de la població es modifica i el resultat són dos anys de pràcticament creixement vegetatiu (2011-2012). A partir de 2013, ja s'observa una davalla de la població de les Illes motivada pel retorn d'immigrants als països d'origen.

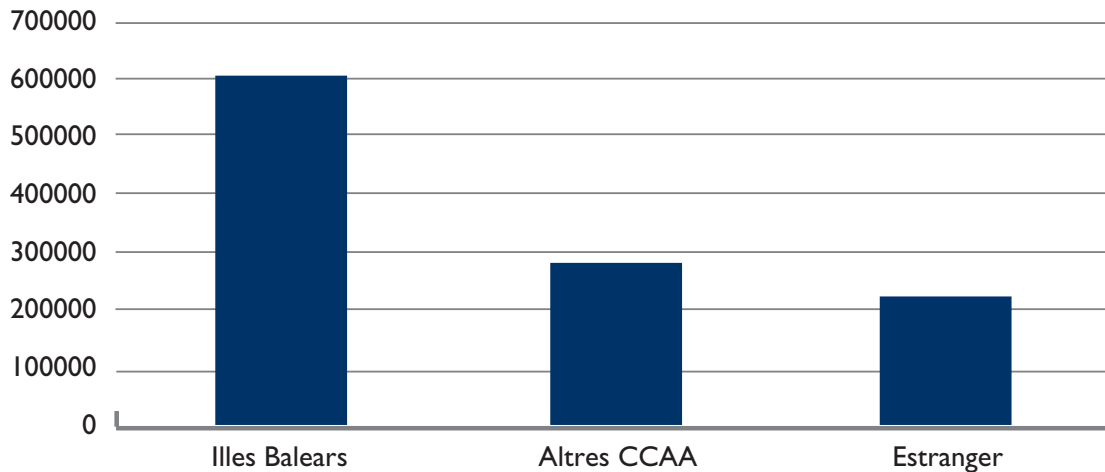
Analitzant aquestes dades **per lloc de naixement**, s'observa la distribució següent:

Dels 1.110.062 habitants de les Illes a gener de 2013, les persones amb nacionalitat espanyola són 886.457 i representen el 79,85%, i els residents de nacionalitat estrangera són 223.605. Per tant, representen el 20,14%.

La població de nacionalitat espanyola augmenta de 876.869 residents en l'exercici 2012 a 886.457 residents en l'exercici 2013, per dues raons bàsiques: el creixement vegetatiu (de 5.580 persones) i l'obtenció de la nacionalitat espanyola per part de residents estrangers, els quals, segons la Delegació de Govern, són aproximadament unes 4.000 persones per any.

Com s'ha indicat en edicions anteriors de l'*Anuari*, l'obtenció de la ciutadania espanyola és un punt d'inflexió important de cara a la integració en la comunitat balear per qüestions econòmiques, però també per motius polítics, culturals i socials.

GRÀFIC I: POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS PER LLOC DE NAIXEMENT (2013)

Font: Vidaña, 2013

El gràfic anterior mostra que el 54,55% de la població de les Illes Balears ha nascut a la comunitat autònoma i, en nombre, són 605.545 residents. La població nascuda en altres comunitats autònomes representa el 25,3% i, en nombre, són 281.000 residents. Finalment, la població nascuda a l'estranger correspon al percentatge de 20,14% i, en xifra real, equival a 223.605 residents.

Si bé durant els dos darrers anys la població resident a les Illes nascuda a l'estranger era semblant a la nascuda en altres comunitats autònomes espanyoles, aquesta situació ha canviat durant el darrer exercici demogràfic.

QUADRE 3. POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS PER LLOC DE NAIXEMENT (2012-2013)

Lloc de naixement	2012	2013	Diferència
Illes Balears	601.434	605.545	4.111
Altres CA	275.435	281.000	5.565
Estranger	242.570	223.605	-18.965
Total	1.119.439	1.110.062	-9.377

Font: Vidaña, 2013

La dada demogràfica més significativa de les Illes Balears presentada per l'INE ha estat la important davallada de població estrangera resident a les Illes. De 242.570 residents l'any 2012 s'ha passat a 223.605 residents de nacionalitat estrangera el gener de 2013. Per tant, la davallada ha estat de 18.965 persones, que representen una disminució de la població estrangera del 7,8%. En el conjunt de l'Estat la mitjana de la davallada d'aquest tipus de població ha estat del 3,8%.

Des de l'any 1996 no succeïa un fenomen demogràfic generalitzat i semblant al conjunt d'Espanya. La disminució de població estrangera a les Illes Balears representa el 7,8%, seguida de la de Castella - la Manxa (6,7%), Castella i Lleó (5,8%), Madrid (5,8%), Astúries (5%), la Rioja (4,8%), Catalunya (2,7%), i la Comunitat Valenciana (2,7%).

En relació amb la població total de les Illes, l'any 2012 els estrangers representaven el 21,7% i actualment el seu percentatge ha davallat fins al 20,1%.

Pel que fa a les nacionalitats estrangeres més representatives a les Illes Balears, l'INE aporta les dades següents:

Durant l'any 2012, a l'arxipèlag hi havia 36.758 residents alemanys i actualment el nombre ha davallat fins a 29.934. Això demostra que els efectes de la crisi afecten també residents procedents de països més desenvolupats, per als quals els avantatges de residir i tenir feina o negocis a les Illes també han disminuït.

La població de nacionalitat marroquina pràcticament continua igual, ja que ha passat de 24.473 persones el 2012 a 24.676 el 2013.

I els residents del Regne Unit el gener de 2013 són 21.918.

En aquest moment, les Illes Balears presenten el percentatge més elevat de l'Estat quant a població estrangera, atès que quasi dupliquen la mitjana estatal, situada en l'11,7%. La comunitat autònoma que ocupa el segon lloc és la valenciana, amb el 16,86% d'estrangers.

A. Un nou escenari migratori: l'emigració balear actual

Fa la impressió que la història ens dona sempre una gran lliçó d'humilitat. Durant els darrers quinze anys semblava que a la comunitat autònoma de les Illes Balears únicament calia parlar d'immigració i que la tasca prioritària era abordar aquesta nova realitat i trobar les millors solucions per crear una societat cohesionada i justa. No obstant això, sembla que els capritxos de la història ens tornen al passat i que haurem de recuperar del calaix dels nostres coneixements els recursos necessaris per abordar el fenomen de l'emigració.

La crisi i les seves conseqüències han provocat de nou en determinades capes de la població balear, generalment persones joves i qualificades, la necessitat de «sortir a l'exterior per cercar feina i un futur millor». Segurament, a tothom que conegui la història recents de les Illes Balears li sonarà la frase anterior i també servirà perquè totes aquelles persones amb una visió negativa i apocalíptica de les migracions humanes revisin el seu punt de vista.

Segons el padró d'espanyols residents a l'estranger (PERE), el padró d'espanyols d'origen balear mostra un important impacte a causa de la crisi de 2008 i dels anys posteriors. L'any 2009 la població inscrita en municipis de les Illes Balears que havia fixat la seva residència fora d'Espanya era de 124.176 persones. Durant els darrers quatre anys aquesta població ha experimentat un creixement del 55,4% i, a començaments de 2013, suma un total de 22.056 persones.

Convé desglossar aquesta xifra per no alarmar excessivament la població balear, atès que no ens trobem dins un procés emigratori significatiu de població autòctona balear, sinó d'un canvi de tendència en el qual es combina el retorn d'estrangers i la sortida d'espanyols per a la recerca de feina.

Dels 22.056 emigrats, 15.213 han nascut fora d'Espanya (retorns), 5.380 són originaris de l'arxipèlag (emigrants) i 1.395 vivien a les Illes però havien nascut en altres comunitats autònomes (emigrants).

En relació amb els principals destins d'aquesta població que emigra de les Illes, se'n poden destacar els següents:

Argentina (6.149); França (1.278); Regne Unit (1.218); Estats Units (1.174); Cuba (1.159); Alemanya (1.113) i Veneçuela (1.090).

B. Reflexions entorn de l'evolució i la distribució de la població per municipis de les Illes Balears

A través de la història de l'*Anuari*, s'observa que l'impacte de la immigració en el conjunt de les Illes i municipis de la comunitat autònoma ha estat generalitzat, tant pel que fa a la població adulta com en relació amb la població en edat escolar. La matrícula dels centres educatius n'és un bon indicador .

Per sintetitzar la correlació entre la població escolar d'origen estranger i la dels diferents municipis de les Illes al llarg dels darrers vint anys (1993-2013) podem dir el següent:

A les Illes en el curs 1992-1993 hi havia 1.540 alumnes estrangers, localitzats bàsicament en municipis grans (Palma, Eivissa vila, Inca, Manacor, Maó, Ciutadella de Menorca, Lluçmajor...) i municipis de caire turístic (Calvià, Sóller, Alcúdia), és a dir, municipis amb molt dinamisme econòmic i d'economia turística i residencial.

De l'any 1993 al 2000, un període de set anys, la població escolar estrangera es triplica i arriba als 5.774 alumnes. L'evolució municipal afecta els municipis anteriors i s'amplia a altres en funció del seu dinamisme laboral (àrees turístiques i pobles intermedis quant a població, situats, per exemple, a l'eix Palma-Inca). Comença el procés anomenat de reagrupament familiar, és a dir, integrants de moltes famílies arriben a les Illes per trobar-se amb el pare o la mare, els quals havien vingut prèviament atrets per l'existència de feina en la construcció, el servei domèstic, etc.

Una tercera etapa va de l'any 2000 al 2003, en què, en un període curt de temps, l'alumnat estranger es duplica i augmenta fins a 12.951 alumnes que es distribueixen per un gran nombre de municipis de les Illes, ja que les seves famílies es desplacen on troben feina. Es tracta d'un moment d'expansió econòmica que atreu una important immigració laboral i durant el qual continua el procés de reagrupament familiar. També es comencen a notar els naixements d'infants de mare estrangera, que se situen prop del 30% dels naixements.

La quarta etapa és la més il·lustrativa de l'extensió territorial i municipal de l'alumnat estranger a l'arxipèlag balear, per un augment molt espectacular de l'alumnat estranger, que passa de 12.951 alumnes l'any 2003 a 28.568 alumnes l'any 2008, és a dir, se'n triplica el nombre. Durant aquesta etapa, la pressió demogràfica escolar en molts municipis de les Illes genera contínues demandes relacionades amb noves construccions escolars i dificultats d'escolarització a l'Administració educativa. Podem dir que, durant aquests anys, no hi ha cap municipi de les Illes Balears sense una presència significativa d'alumnat d'origen estranger.

I, finalment, la cinquena i darrera etapa s'inicia amb la crisi de 2008 i arriba al curs actual, durant la qual davalla el nombre total d'alumnat estranger fins a situar-se en 25.134 alumnes. En aquest moment encara es tracta més d'un canvi de tendència que d'una reducció significativa de la presència d'alumnat estranger als centres i municipis de les Illes Balears. És cert que la pressió en la ràtio de determinats centres educatius s'ha notat però, com s'ha dit en les darreres edicions de l'*Anuari*, la pressió ha passat de municipis petits, amb poques possibilitats laborals, a municipis de dimensions superiors.

En relació amb les etapes anteriors, es poden esmentar les següents dades curioses:

Per nacionalitat, observem que els marroquins són majoritaris en 14 municipis de les Illes, sobretot de l'interior, com sa Pobla, Campos, Felanitx, Vilafranca de Bonany, Inca i Manacor. Per tant, la presència d'alumnat marroquí és molt alta. Els alemanys són majoritaris en 28 municipis de les Illes i els britànics en 9.

Hi ha municipis on els estrangers representen un percentatge elevat del total de la població, com Deià (41,23%), Santanyí (36,98%) i Andratx (35,9%) i, per tant, als seus centres educatius s'observa un nombre elevat d'alumnat estranger.

Per contra, hi ha municipis on la població estrangera té un pes baix, com Marratxí (5,39%), es Consell (7,56%) i Santa Maria del Camí (8,1%), fet que també es percep per la poca presència d'infants estrangers a les escoles i instituts.

S'observa la davallada del nombre de residents estrangers als municipis de Capdepera, Pollença, Muro, Son Servera, Banyalbufar, Campanet, Deià, Fornalutx, Lloret de Vistalegre, Lloseta, Llubí, Petra, Sencelles, Valldemossa i Vilafranca de Bonany, en el cas de Mallorca. A Eivissa davalla la població d'Eivissa vila i Sant Joan de Labritja. I a Menorca el municipi que perd població és es Migjorn Gran.

Els municipis més poblats de Mallorca continuen augmentant lleugerament la seva població i el seu nombre de residents és el següent: Palma (405.318), Calvià (52.451), Manacor (40.873), Lluçmajor (36.959), Marratxí (34.385) i Inca (29.966).

Durant el darrer exercici ha davallat significativament l'entrada d'immigrants estrangers i només es manté la procedent de països de l'Europa de l'est (romanesos, búlgars i russos) i de la Xina. Alhora, es detecta el retorn de població d'altres nacionalitats, especialment llatinoamericana, i durant aquest darrer any alemanya, britànica i africana.

3.1.3. L'evolució de la presència de l'alumnat estranger en el sistema educatiu de les Illes Balears (2004-2013)

Les dades de la població escolar corresponents al curs 2012-2013 confirmen l'impacte de la crisi pel que fa a la davallada de l'alumnat estranger matriculat als centres educatius de les Illes Balears. Així, en el present curs la xifra d'aquest alumnat ha estat de 25.134 persones, fet que suposa 1.279 persones menys i representa una pèrdua del 4,48% d'alumnes estrangers.

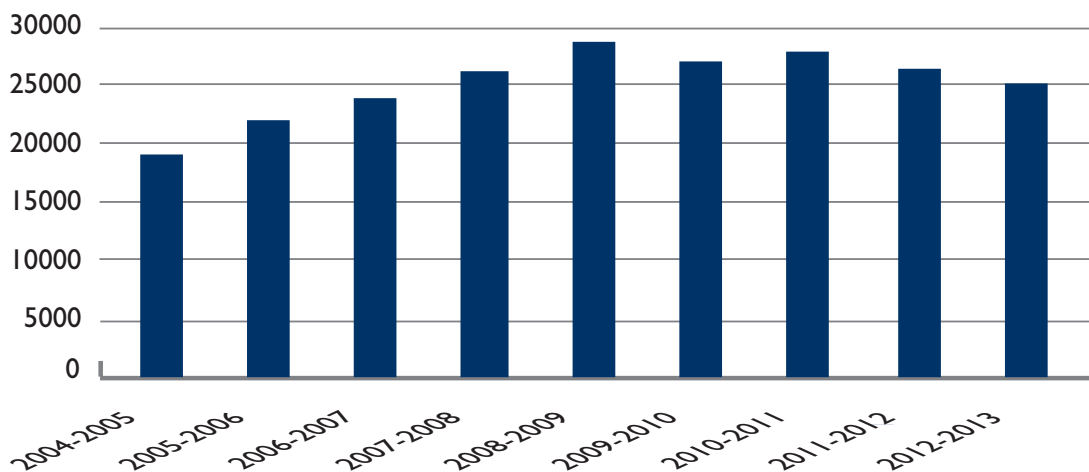
Aquestes dades són les de fa sis cursos i confirmen la tendència dels cursos anteriors. Només durant el període de 2011 a 2013, l'alumnat estranger del sistema educatiu de les Illes Balears ha minvat en un 10%.

QUADRE 4. EVOLUCIÓ DE L'ALUMNAT ESTRANGER MATRICULAT EN EL SISTEMA EDUCATIU DE LES ILLES BALEARS (2004-2013)

Curs	Alumnat estranger	Increment anual	Percentatge
2004-2005	19.023	2.375	12,48%
2005-2006	21.898	2.875	13,12%
2006-2007	23.802	1.904	8,01%
2007-2008	26.110	2.308	8,83%
2008-2009	28.568	2.458	8,60%
2009-2010	26.975	-1.593	-5,91%
2010-2011	27.871	896	3,21%
2011-2012	26.413	-1.458	-5,52%
2012-2013	25.134	-1.279	-4,84 %

Font:Vidaña, 2013

GRÀFIC 2: EVOLUCIÓ DE L'ALUMNAT ESTRANGER AL SISTEMA EDUCATIU DE LES ILLES BALEARS (2004-2013)

Font:Vidaña, 2013

Fa la impressió que aquesta tendència a la baixa continuarà durant els propers anys perquè no s'observen indicadors clars de sortida de la crisi econòmica i, per tant, moltes famílies estrangeres que es troben en una situació precària optaran pel retorn als països d'origen. Per finalitzar, cal dir que el fenomen immigratori es troba aturat a conseqüència dels efectes de la crisi en el mercat laboral, que en el cas de les Illes Balears ha deixat el 28,5% de la població activa en situació d'atur.

3.2. INDICADOR: La diversitat i complexitat de nacionalitats, cultures, llengües, elements socials implicats en la nova realitat escolar

Aquest indicador és bàsic si realment es vol abordar el tema de la millora en la integració escolar de l'alumnat procedent d'altres països i aconseguir un futur social més cohesionat per a les Illes Balears.

Si bé és cert que durant els quatre darrers cursos s'ha produït una tendència a la davallada de la presència d'alumnes estrangers en el sistema educatiu de les Illes, des del nostre punt de vista, en un futur immediat sembla que la disminució no superarà molt més l'experimentada fins ara (10%). A més, moltes famílies estrangeres han fixat definitivament la seva residència a les Illes i, per tant, els seus fills continuaran matriculant-se en el sistema educatiu.

Cal dir que amb aquestes famílies no es duu a terme una autèntica política d'integració social, cultural, etc. Per tant, el repte de la integració escolar es manté de cara al futur.

Al llarg de les anteriors edicions de l'*Anuari*, hem aportat el nostre punt de vista, consistent, bàsicament, a individualitzar les necessitats sobretot dels col·lectius més importants d'alumnes provinents d'altres països en el temps d'estada a les Illes per donar respostes més idònies.

En aquest moment, el nombre d'alumnes estrangers és de 25.134, la qual cosa representa el 14,13% dels 177.817 alumnes de nivells no universitaris matriculats en el sistema educatiu de les Illes Balears i una davallada percentual respecte al curs anterior del 0,78%.

**QUADRE 5. DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL DE L'ALUMNAT ESTRANGER PER ILLES.
CURS 2012-2013**

Illa	Total alumnes	Alumnat estranger	% alumnat estranger
Mallorca	139.804	19.725	14,10
Menorca	17.118	1.983	11,58
Eivissa	19.748	3.222	16,31
Formentera	1.207	205	16,98
Total	177.817	25.134	14,13

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Direcció General de Planificació, Centres i Inspecció Educativa

En el conjunt del sistema educatiu balear els alumnes estrangers matriculats han passat de **19.023** el curs 2004-2005 a **25.134** el curs 2012-2013, la qual cosa representa un increment del **32,12%**

En general, totes les Illes han experimentat un creixement d'alumnat d'origen estranger en el període d'estudi i, per tant, les problemàtiques i la recerca de solucions han estat semblants.

En les diferents edicions de l'*Anuari* s'han analitzat altres variables per tal d'entendre la complexitat del fenomen migratori i la seva repercussió als centres educatius i sobretot per tal de donar-hi possibles idees o respostes educatives, com ara la distribució per etapes educatives, el sexe, la nacionalitat, etc.

La població estrangera per etapes educatives

La perspectiva històrica per etapes educatives en l'evolució de l'alumnat estranger aporta una informació útil per a la planificació educativa i, en general, per comprendre el canvi de tendència que expliquem en el present treball. El quadre 6 presenta aquesta evolució des del curs 2004-2005 fins al curs 2012-2013.

QUADRE 6. EVOLUCIÓ DE LA DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ ESCOLAR DE NACIONALITAT ESTRANGERA A LES ILLES BALEARS, PER ETAPES EDUCATIVES. PERÍODE 2004-2013

Curs	E. infantil	E. primària	ESO	Altres
2004-2005	3.171	7.556	4.508	3.788
2005-2006	3.297	8.719	5.124	4.758
2006-2007	3.311	9.450	5.768	5.279
2007-2008	3.662	9.667	6.764	6.017
2008-2009	4.111	11.034	7.408	6.015
2009-2010	3.862	9.686	7.620	5.807
2010-2011	2.417	9.188	8.272	7.994
2011-2012	2.251	8.537	8.148	8.107
2012-2013	1.849	8.039	7.840	7.406

Font: Vidaña, 2013

De l'observació de l'evolució de la distribució de la població escolar de nacionalitat estrangera a les Illes Balears per etapes educatives durant el darrer curs escolar, s'observa que la davallada de 1.279 alumnes afecta especialment el sistema educatiu obligatori, però també nivells postobligatoris, a diferència de l'exercici anterior.

A l'etapa d'educació infantil la disminució d'alumnat estranger ha estat de 402 alumnes, a l'etapa d'educació primària de 498 alumnes i a l'etapa d'ESO de 308 alumnes. En total, l'alumnat estranger s'ha reduït en 1.208 alumnes en l'educació infantil i en les etapes obligatòries.

Al quadre 6 es mostra que, en relació amb el curs anterior, en l'educació infantil l'alumnat estranger davalla el 17,85%; a primària, el 5,83%, i a ESO, el 3,78%. La resta d'alumnat estranger, que cursa estudis postobligatoris, davalla el 8,64%.

QUADRE 7. L'ALUMNAT DE NACIONALITAT ESTRANGERA PER ILLES I MODALITATS D'ESTUDIS. CURS 2012-2013

Estudis	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	TOTAL
Infantil	1.111	238	850	53	1.849
E. primària	7.299	480	1.284	93	8.039
ESO	5.609	435	983	69	7.840
Batxillerat	1.493	58	184	7	1.742
CF (grau mitja i superior)	902	98	181	9	1.190
PQPI	467	50	101	4	622
Adults	2.241	159	369	8	2.577
Règim especial	991	110	274	24	1.275
TOTAL	20.113	1.628	3.126	267	25.134

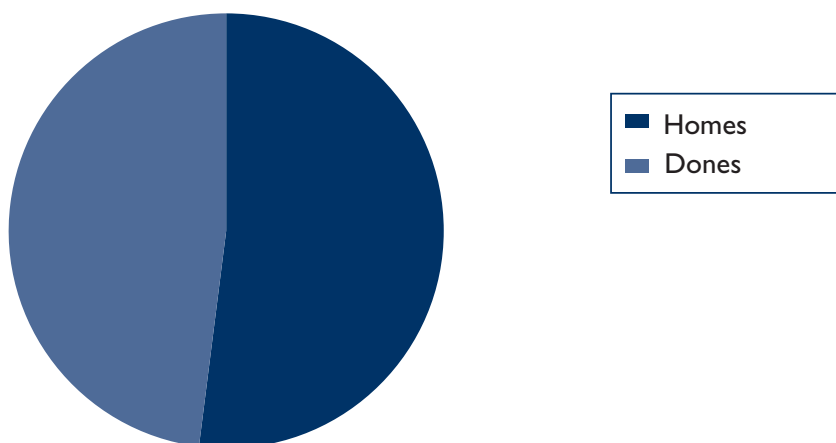
Font: Vidaña, 2013

INDICADOR: La distribució de l'alumnat estranger per sexes

En tots els exercicis estudiats s'ha tingut en compte la distribució per sexes de l'alumnat estranger present a les Illes Balears. La conclusió d'aquest indicador és molt senzilla, ja que en tots i cadascun dels exercicis s'observa un equilibri semblant: el nombre d'homes sempre supera lleugerament el de dones. En general, podem parlar del 51% homes i del 49% de dones.

Per tant, podem deduir que aquesta variable no és significativa. A continuació, recollim la distribució del curs escolar actual, que pot representar els anys o exercicis anteriors quan a percentatge. En el curs 2012-2013 als centres educatius de les Illes hi ha matriculat un total de 12.675 homes (50,42 %) i un total de 12.459 dones (49,57%).

GRÀFIC 3: DISTRIBUCIÓ DE L'ALUMNAT DE LES ILLES BALEARS, PER SEXE. CURS 2012-2013.

Font: Vidaña, 2013

Per tenir una perspectiva més àmplia d'aquest indicador, podem afegir-hi la distribució de l'alumnat total de les Illes Balears (177.817 alumnes) per sexe: els homes (92.468 alumnes) suposen el 52% i les dones (85.349 alumnes) representen el 48% del total de l'alumnat balear.

INDICADOR: La individualització de l'ensenyament com a mecanisme d'integració

Partir del principi d'individualització és fonamental per donar respostes educatives positives. Cada alumne balear presenta unes peculiaritats psicològiques, culturals, etc., que el professorat ha de conèixer i, a partir d'aquí, sorgeixen unes necessitats a les quals s'ha d'intentar donar resposta.

Evidentment, és molt difícil que el sistema educatiu doni una resposta adient a cadascun dels 25.134 alumnes estrangers de les Illes o bé al conjunt de 177.817 alumnes del conjunt del sistema. No obstant això, el que no es pot fer és obviar les peculiaritats i singularitats dels diferents col·lectius per nacionalitat i les necessitats bàsiques, a les quals cal donar una resposta educativa i social.

Cal tenir molt present que a les aules de les Illes hi ha alumnat procedent de 134 països diferents de tots els continents del món, que parlen més de 70 llengües oficials diferents, més llengües maternes que incorporen al sistema educatiu una immensa diversitat de cultures, costums, cosmovisions, etc. I, sobretot, que aquestes variables són una riquesa per a tothom i no un problema irresoluble. No voler veure la realitat no ajuda a millorar.

INDICADOR: La procedència geogràfica de l'alumnat

A partir de l'*Anuari* de 2005 tenim les dades evolutives de l'alumnat estranger per continents de procedència. En podem analitzar l'evolució mitjançant el quadre 8.

QUADRE 8. EVOLUCIÓ DEL PERCENTATGE L'ALUMNAT ESTRANGER PRESENT EN EL SISTEMA EDUCATIU DE LES ILLES BALEARS PER CONTINENTS DE PROCEDÈNCIA (2005-2013)

Continent	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Amèrica	50	47	45	44	44	49	50	49	48
Europa	30	31	32	32	31	25	25	25	26
Àfrica	17	18	19	20	21	20	20	20	21
Àsia, Oceania	3	4	4	4	4	6	5	6	6

Font: Vidaña, 2013

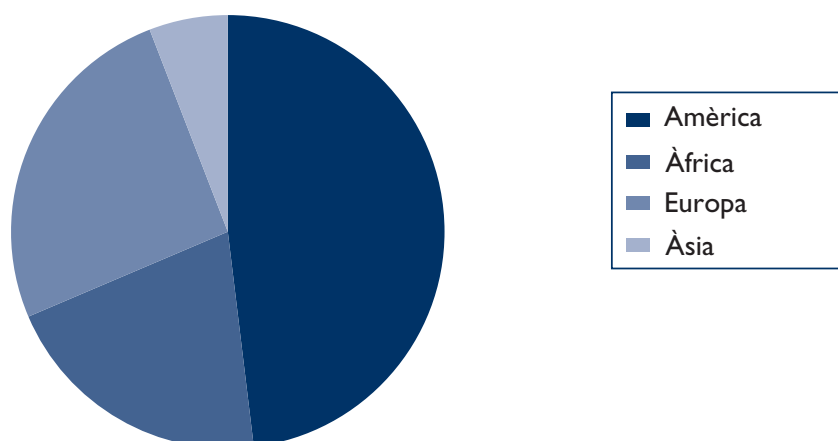
En el curs escolar 2012-2013 la distribució d'alumnat estranger matriculat als centres educatius de les Illes Balears per àrees continentals de procedència és la següent:

Del continent americà, 12.085 alumnes; del continent europeu, 6.418 alumnes; del continent africà, 5.155 alumnes, i del continent asiàtic, 1.476 alumnes.

La vinguda d'alumnat de nacionalitat espanyola procedent d'altres comunitats autònomes no s'ha aturat completament. Al cap dels deu darrers anys ha representat prop del 8% de l'alumnat nouvingut. Es tracta de migracions internes cap a les Illes com a lloc caracteritzat per una economia turística. La seva temporalitat atreu els anomenat fixos-discontinus, que en ocasions vénen acompanyats pels seus fills i, per tant, demanen escolaritzar-los als centres de les Illes Balears.

D'altra banda, els canvis en el món laboral lligats a la mobilitat de treballadors també són un element a tenir present, sobretot de cara al futur proper, tant en el sentit d'increment com de disminució d'alumnat.

GRÀFIC 4: DISTRIBUCIÓ DE L'ALUMNAT ESTRANGER A LES ILLES BALEARS PER ÀREES MUNDIAL DE PROCEDÈNCIA

Font: Vidaña, 2013

L'alumnat estranger d'origen europeu manté el percentatge del 25,53% del total. També ho fa l'alumnat del continent africà, que representa el 20,51%, i l'alumnat procedent de l'àrea geogràfica d'Àsia i Oceania, que representa el 5,87%. En relació amb la resta d'alumnat estranger, l'originari del continent americà davalla un punt i passa del 49% al 48%.

En el sistema educatiu de les Illes Balears hi ha una gran quantitat de nacionalitats, que no ha deixat d'augmentar al llarg de la darrera dècada, excepte en el curs actual, 2012-2013, en què s'ha passat de 140 nacionalitats a 134. Es tracta de països que tenien una petita representació d'alumnat als centres de les Illes, com ara la República de Macedònia, Burundi, la República del Congo, Cap Verd, l'Iraq i Tunísia.

Podem dir que en el sistema educatiu de les Illes Balears coexisteixen alumnes provinents pràcticament de la gran majoria de països del món. La lectura educativa d'aquest fet és molt important, ja que no podem obviar aquesta diversitat lingüística, cultural, social, etc. Tot i que el sistema educatiu no té prou capacitat per donar-hi una resposta comuna per nacionalitats, es poden dur a terme accions d'atenció a aquelles nacionalitats que tenen un percentatge més elevat d'alumnes i extrapolar les metodologies i estratègies d'intervenció a la resta.

QUADRE 9. EVOLUCIÓ DE LES NACIONALITATS DE L'ALUMNAT DEL SISTEMA EDUCATIU BALEAR (2004-2013)

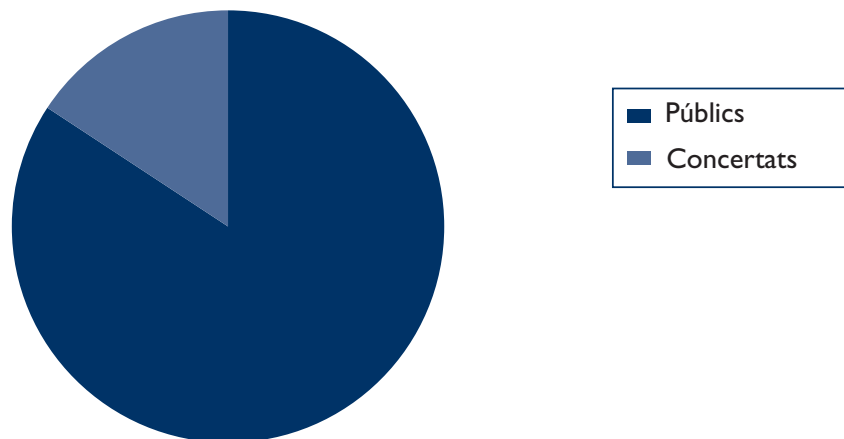
Anys	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Nacionalitats	115	117	119	126	127	131	137	139	140	134

Font: Vidaña, 2013

INDICADOR: La distribució de l'alumnat estranger per tipologia de centres educatius

En relació amb el curs anterior, observem que durant l'any acadèmic 2012-2013 continua la concentració majoritària d'alumnes estrangers als centres públics de les Illes, és a dir, 21.177 alumnes (84,25%), mentre que als centres concertats i privats hi ha 3.957 alumnes (15,74%). Un total de 1.071 alumnes estrangers (4,8%) s'han donat de baixa dels centres públics i 208 alumnes (4,99%), dels privats i concertats.

GRÀFIC 5: DISTRIBUCIÓ DE L'ALUMNAT ESTRANGER PER TIPOLOGIA DE CENTRES EDUCATIUS. CURS 2012-2013

Font: Vidaña, 2013

Al llarg dels darrers deu anys hi ha un denominador comú, que és la presència massiva d'alumnat estranger als centres educatius públics. A través de l'observació de l'evolució (quadre 10), constatem un augment percentual de la presència d'alumnat estranger en el sistema públic del 82% al 85%, per tant, un agreujament de la situació des de la perspectiva d'integració escolar i social.

Durant el curs 2012-2013, la matrícula en el sistema educatiu balear per tipologia de centres és la següent: als centres públics hi trobem 126.146 alumnes (71,21%) i als centres concertats i privats l'alumnat és de 51.671 infants (29,05%). Si aquests percentatges es correlacionen amb els de presència d'alumnat estranger, la conclusió és clara: s'hauria de produir una transferència de matrícula d'alumnat estranger del 13% (3.267 alumnes) de la xarxa pública a la concertada.

Aquest fenomen no és homogeni a totes les illes. Per exemple, a Eivissa i Formentera la presència més reduïda de centres privats i concertats fa que la majoria de l'alumnat estranger estigui matriculat als centres públics.

Cal destacar que hi ha centres privats estrangers que hi matriculen alumnes de les respectives nacionalitats (anglesa, alemanya, suïssa, francesa...). Aquest fet polaritza encara més la situació, perquè accentua la presència d'alumnat estranger procedent de països pobres als centres educatius públics.

La ubicació de determinats centres públics a les barriades més deprimides de les ciutats fa que hagin d'escolaritzar una gran quantitat d'alumnat estranger, ja que els seus habitatges es troben a l'àrea d'escolarització d'aquests centres i, a més, l'alumnat se sent atret pels companys de la mateixa nacionalitat.

No tota la responsabilitat és dels centres educatius. En aquest sentit, les famílies estrangeres prioritzen el fet que els seus infants vagin amb altres nins de la mateixa nacionalitat enfront d'altres factors de caire social, de renom del centre, etc.

QUADRE 10. EVOLUCIÓ DEL PERCENTATGE D'ALUMNAT ESTRANGER PER TIPUS DE CENTRE DE 2004 A 2013

Centre	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Públic	82	82	82	85	84	84	84	85	85	84,25
Concertat-privat	18	18	18	15	16	16	16	16	15	15,74

Font: Vidaña, 2013

En determinats casos, les comunitats educatives dels centres concertats, al llarg de la seva experiència dels darrers anys, han superat els factors de caire ideològic, cultural i social per admetre alumnat estranger. No obstant això, els factors de caire econòmic encara representen un handicap important i suposen una dificultat afegida per moltes famílies estrangeres de nivell econòmic baix, especialment en moments de crisi econòmica com l'actual.

De fet, també trobem el cas de famílies espanyoles que, per diverses circumstàncies, generalment de separació dels pares o pèrdua de la feina, han hagut de demanar canvi de matrícula d'un centre concertat a un de públic.

En síntesi, aquest indicador és millorable i, per això, hi hem incidit al llarg de tota la dècada d'estudis sobre integració escolar de l'alumnat estranger.

INDICADOR: El sistema d'escolarització versus el sistema de segregació

En les diferents edicions de l'*Anuari de l'Educació de les Illes Balears*, en diverses ocasions, s'ha parlat de l'efecte mirall de la presència de població estrangera a les Illes Balears, és a dir, de l'element de reflexió que representa respecte a la identitat, que planteja qüestions com ara com som i com actuem els habitants autòctons de l'arxipèlag en relació amb diferents fets socials.

L'escolarització dels fills i filles és un d'aquests esdeveniments que tradicionalment es manifesten de manera dual entre les famílies que habiten en cadascuna de les Illes Balears.

La història d'un desinterès important per part de les autoritats, en el sentit que no van fer construccions de centres educatius de titularitat pública, l'any 1985 va provocar que, arran de l'aprovació de la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació (LODE), es concertessin un important nombre de centres privats, els quals actualment representen el 29,05% del total de places escolars de les Illes.

Des de sempre hi ha hagut una separació de l'alumnat de les Illes entre els centres privats (concertats) i els centres públics a partir de criteris socioeconòmics. Ara bé, la presència d'alumnat estranger ha fet més visible aquesta dinàmica social perquè la majoria d'alumnes estrangers de procedència extracomunitària està matriculada a la xarxa de centres públics.

Determinades famílies estrangeres, una vegada que han aconseguit una estabilització socioeconòmica, també s'afegeixen a la demanda de centres concertats per als seus fills, fins al punt que, en determinats casos, sol·liciten aquesta opció per «la presència de molts alumnes immigrants al centre dels seus fills».

També capes de població autòctona que inicialment no matriculaven els seus fills a la xarxa de centres concertats ara ho fan per evitar matricular-los en centres públics, i en algun cas concertats, que tenen una taxa molt alta d'alumnat estranger.

Davant la multitud de dubtes que sorgeixen quant al dret constitucional de les famílies a escollir el tipus d'educació per als seus fills, convé tenir clars dos conceptes diferents:

- a) La Constitució espanyola de 1978 (art. 77.3) diu: «els pares tenen el dret a escollir la formació religiosa i moral que estimin oportuna per als seus fills».
- b) La Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOE) estableix el règim d'admissió d'alumnes en funció dels principis d'equitat, igualtat, integració i cohesió social.

La LOE (art. 84.1) proclama el dret i deure de l'Administració educativa a disposar de places escolars a les zones d'escolarització determinades i a regular l'admissió de l'alumnat en centres públics i privats-concertats per garantir el dret a l'educació. A més, hi afegeix: «sense discriminació per motius socioeconòmics» (art. 84.1).

A les Illes Balears el Decret 37/2008, de 4 d'abril, pel qual s'estableix el règim d'admissió d'alumnes als centres sostinguts amb fons públics de la comunitat autònoma de les Illes Balears, regula el règim d'admissió d'alumnes a centres educatius sostinguts amb fons públics i cada any una ordre de la Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats concreta les actuacions a dur a terme en relació amb aquesta qüestió.

En un article de l'*Anuari* de 2010 es presenten unes idees il·lustratives de les motivacions de les famílies per triar un centre educatiu o un altre. Entre els factors determinants podem esmentar:

coincidir amb una certa classe social, la tradició familiar, els aspectes econòmics, la proximitat al domicili, un projecte educatiu sòlid i compromès, el prestigi del centre, la titularitat del centre, el nivell de resultats acadèmics, les infraestructures, l'oferta complementària, l'horari (partit o continuat), etc.

També s'aporten una sèrie de suggeriments d'estratègies perquè els centres puguin mantenir o millorar el renom perquè siguin més atractius per a les famílies. En aquest sentit, els centres públics presenten mancances importants de màrqueting del que fan. És necessària la millora de la imatge o marca de centre.

INDICADOR: La distribució i mobilitat interna de l'alumnat estranger dins les diferents illes

La mobilitat interna a les Illes, lligada a la recerca de llocs de treball i habitatges més econòmics, també es veu reflectida en els canvis de centres educatius dels alumnes nous.

La migració recent a les Illes Balears ha estat fonamentalment de tipus econòmic i, per tant, cal trobar l'explicació de l'increment de la mobilitat de l'alumnat durant el curs en les situacions o causes de canvi de domicili de les famílies (generalment estrangeres) per trobar un lloc de treball i, en ocasions, per aconseguir un habitatge a preu més baix.

En l'*Anuari* també s'ha exposat el fenomen de retorn de població autòctona als seus pobles d'origen per aconseguir una millora quant a la qualitat de vida, fet que també ha anat acompanyat d'un increment de la matrícula en centres de la part forana de Mallorca que, tradicionalment, mantenien una població escolar a la baixa. Les millores en els transports i les comunicacions han afavorit aquests desplaçaments interns.

Els municipis de la perifèria de les grans ciutats (Marratxí, Lluçmajor, Santa Maria, Calvià, etc.) han sortit beneficiats per aquests moviments de població.

Amb la crisi econòmica s'ha produït un efecte de replegament de moltes famílies estrangeres cap a les grans ciutats de les Illes a la recerca de possibles feines i, recentment, el pas següent ha estat el retorn als països d'origen, sobretot de població llatinoamericana, on la situació de les economies permet la possibilitat d'obtenir feina i, sobretot, perquè sense ingressos és molt difícil sobreviure amb uns certs mínims de qualitat de vida a la comunitat autònoma de les Illes Balears.

Cal alertar de les conseqüències que pot provocar als alumnes el canvi de centre educatiu: la separació companys, el canvi d'espai vital, el desplaçament al nou centre educatiu, el fet d'adaptar-se a altres professors, en ocasions el canvi de jornada escolar, etc.

INDICADOR: La intervenció socioeducativa des de la perspectiva intercultural

Les dades quantitatives sobre l'alumnat estranger assenyalen 134 nacionalitats diferents. No obstant això, al llarg de la història de l'*Anuari* hem fet referència a les 15 nacionalitats més importants des

del punt de vista quantitatiu que, en conjunt, representen el 80% de l'alumnat estranger matriculat als centres educatius de les Illes.

L'Administració educativa, a l'hora d'intervenir amb recursos humans, materials, etc., no pot aportar respostes o solucions per a tothom. El que sí que pot fer és fixar les seves prioritats en determinats col·lectius en relació amb la llengua, la cultura, etc.

En aquest sentit, les llengües bàsiques de qualsevol intervenció educativa, en relació amb aquestes nacionalitats més representatives, són: el castellà, l'àrab, l'alemany, l'anglès, el romanès, el portuguès i el xinès.

I, per cultures, podem fer referència a la cultura europea, la cultura llatinoamericana, la cultura àrab i la cultura xinesa.

De l'anàlisi quantitativa de l'alumnat estranger per nacionalitats, se'n poden extreure conclusions importants i, d'aquesta manera, posteriorment, prendre mesures d'actuació dins el conjunt del sistema educatiu de les Illes.

Arran de l'observació de les 15 nacionalitats amb més presència d'alumnat estranger, podem fer una possible classificació:

- a) Més de 2.000 alumnes: Marroc, Equador, Argentina.
- b) De 1.000 a 1.999 alumnes: Colòmbia i Alemanya.
- c) De 500 a 999 alumnes: Romania, Regne Unit, Bolívia, Uruguai, Bulgària, Xina, República Dominicana, Rússia, Brasil i Xile.

En conjunt, els 15 països sumen un total de 19.596 alumnes, que representen el 77,96% de l'alumnat estranger present en el sistema educatiu de les Illes Balears durant el curs 2012-2013.

QUADRE II. EVOLUCIÓ DE L'ALUMNAT ESTRANGER DE LA COMUNITAT AUTÒNOMA DE LES ILLES BALEARS PER PRINCIPALS PAÏSOS DE PROCEDÈNCIA (2004-2013)

País	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Marroc	3.050	3.415	3.913	4.457	5.064	4.125	4.125	4.005	3.958
Equador	2.789	2.820	3.007	3.015	3.192	3.325	3.325	3.100	2.729
Argentina	2.080	2.160	2.363	2.378	2.416	2.686	2.679	2.369	2.154
Colòmbia	1.496	1.608	1.783	1.804	2.017	2.174	2.262	2.130	1.944
Alemanya	1.763	1.795	1.859	1.913	1.966	1.408	1.341	1.242	1.164
Romania	316	415	703	898	989	1.042	1.152	1.139	1.112
Regne Unit	1.439	1.452	1.485	1.609	1.705	1.120	1.139	1.082	984
Bolívia	265	318	767	1.079	1.100	992	1.009	941	925
Uruguai	634	710	906	1.013	1.099	1.080	1.089	988	893

País	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bulgària	418	511	679	761	810	691	747	779	744
Xina	463	451	458	546	632	678	713	703	674
R.Dominicana	277	316	347		368	429	570	607	655
Rússia	198	219	272	253	229	371	413	526	563
Brasil	252	278	396	527	656	674	713	622	557
Xile	350	363	485	605	620	690	670	607	540

Font: Vidaña, 2013

QUADRE 12. PRINCIPALS PAÏSOS DE PROCEDÈNCIA DE L'ALUMNAT ESTRANGER A LA COMUNITAT AUTÒNOMA DE LES ILLES BALEARS. CURS 2012-2013

Països	Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera
Marroc	3.958	3.008	318	534	45
Equador	2.729	2.024	263	436	6
Argentina	2.154	1.769	112	231	42
Colòmbia	1.944	1.580	141	199	24
Alemanya	1.164	977	34	144	9
Romania	1.112	730	68	294	20
Regne Unit	984	581	209	194	
Uruguai	893	753	35	105	5
Bolívia	925	795	103	26	1
Bulgària	744	690	21	32	1
Xina	674	573	40	56	5
R. Dominicana	655	513	63	74	5
Rússia	563	469	66	26	2
Brasil	557	386	71	93	7
Xile	540	489	12	37	2

Font: Vidaña, 2013

En relació amb els anys anteriors, s'observa clarament un canvi significatiu de tendència ja que del creixement continu s'ha passat a la davallada pel que fa a quasi totes les nacionalitats més representatives des del punt de vista quantitatiu en el sistema educatiu balear. També s'observa que aquesta situació afecta el conjunt de les illes.

Únicament Romania i Bulgària presenten xifres pràcticament iguals que en l'exercici anterior. Les dues úniques nacionalitats que incrementen la població escolar a les Illes, també en totes i cadascuna de les illes, són la República Dominicana, que es col·loca en el dotzè lloc, i Rússia, que passa per davant de Brasil i Xile.

Les nacionalitats més representatives en cada illa són les següents:

A l'illa de Mallorca: Marroc, Equador, Argentina, Colòmbia, Alemanya, Bolívia, Uruguai, Romania, Bulgària, Regne Unit i Xina.

A l'illa de Menorca: Marroc, Equador, Regne Unit, Colòmbia, Argentina, Bolívia i Brasil.

A l'illa d'Eivissa: Marroc, Equador, Romania, Argentina, Colòmbia, Regne Unit, Alemanya i Uruguai.
I, a l'illa de Formentera: Marroc, Argentina, Colòmbia, Romania i Alemanya.

El quadre 13 presenta la relació d'alumnat estranger en el sistema educatiu de les Illes Balears per països d'origen, nombre d'alumnes i distribució per Illes.

QUADRE 13. ALUMNAT ESTRANGER EN EL SISTEMA EDUCATIU DE LES ILLES BALEARS PER PAÏSOS D'ORIGEN, NOMBRE D'ALUMNES I DISTRIBUCIÓ PER ILLES. CURS 2012-2013

País	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	TOTAL
Afganistan	12				12
Albània	2		2		4
Alemanya	977	34	144	9	1.164
Algèria	66	7	13	4	90
Andorra	14	3	2		19
Angola	3				3
Antilles Neerlandeses	1				1
Aràbia Saudita	1				1
Argentina	1.769	122	231	42	2.154
Armènia	15				15
Austràlia	6		1		6
Àustria	33		4		37
Bahames	1				1
Bangla Desh	30	5			35
Bèlgica	36		20		56
Benín	3				3
Bielorússia	4	1	2		7
Bolívia	795	103	26	1	925
Bòsnia i Hercegovina	10	3			13
Brasil	386	71	93	7	557
Bulgària	890	21	32	1	744
Burkina Faso	13	1			14
Burundi	1				1
Camerun	28	2			30
Canadà	19	1			20
Colòmbia	1.580	141	199	24	1.944
Corea del Sud	2				2

País	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	TOTAL
Costa d'Ivori	12				12
Croàcia	2		1		3
Cuba	290	41	12	1	344
Dinamarca	17		3		20
Dominica	26	1			27
Egipte	8	1			9
El Salvador	28	1	3		31
Emirats Àrabs Units	1				1
Equador	2.024	263	436	6	2.729
Eslovàquia	20		7	7	27
Eslovènia	4				4
Estats Units d'Amèrica	108	9	16	1	134
Estònia	2		1	1	4
Etiòpia	19	5	2		26
Filipines	99	33	102	2	236
Finlàndia	7				7
França	144	20	52	6	222
Gabon	1				1
Gàmbia	15	5	2		22
Geòrgia	2				2
Ghana	35	2			37
Grècia	6				6
Guatemala	12				12
Guinea	64	2	1		67
Guinea Bissau	5		3		8
Guinea Equatorial	52	13	2		67
Hondures	31	2	1		34
Hong Kong	2		1		3
Hongria	24	1	9		34
Índia	191	7	10	2	208
Indonèsia	8		2	2	10
Iran	5				5
Irlanda	28	4	10		42
Israel	6	1	9		16
Itàlia	221	48	97	13	389
Iugoslàvia	3				3
Japó	9	1	4		14
Jordània	1				1
Kazakhstan	4	1			5
Kenya	6	1			7
Kuwait	2				2
Letònia	9	2	1		12
Líban	2	1			3
Liechtenstein	1				1

País	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	TOTAL
Lituània	20	1	1		22
Luxemburg	8				8
Macau	1	1			2
Madagascar	2	1			3
Malàisia	1	1			2
Mali	79	1			80
Malta	4		1		5
Marroc	3.088	318	534	45	3.985
Martinica			1		1
Maurici	2				2
Mauritània	2	8	2		12
Mèxic	69	11	7		87
Moçambic	1		1		2
Moldàvia	27		1		28
Mònaco	1		1		2
Namíbia	1		1		2
Nepal	26	3	2		31
Nicaragua	18	5	1		24
Níger	9				9
Nigèria	314	2	1		317
Noruega	11		2		11
Nova Zelanda	5				5
Països Baixos	93	6	53		152
Pakistan	137	1			138
Panamà	15				15
Paraguai	137	9	103		249
Perú	323	67	33		423
Polònia	225	5	28	2	258
Portugal	100	15	23		138
Puerto Rico	3		1		4
Regne Unit	581	209	194		984
República Dominicana	513	63	74	5	655
Romania	730	68	294	20	1.112
Rússia	469	66	26	2	563
Rwanda	2				2
Sàhara Occidental	9			1	10
São Tomé i Príncipe	3				3
Senegal	312	18	18		348
Sèrbia	11				11
Seychelles	6				6
Singapur	1				1
Síria			2		2
Sri Lanka	7		1		8
Sud-àfrica	15	3	2		20

País	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	TOTAL
Suècia	37	2	8		47
Suïssa	54	6	22		82
Tailàndia	10	6	7		23
Taiwan		1			1
Togo	2				2
Tunísia	1				1
Turkmenistan	1				1
Turquia	9	2			11
Ucraïna	152	5	9		166
Uganda		1			1
Uruguai	753	35	105	5	873
Uzbekistan	1				1
Veneçuela	206	26	18		250
Vietnam	5				5
Xile	489	12	37	2	540
Xina	573	40	56	5	674

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats

INDICADOR: La necessitat d'una formació inicial del professorat i un reciclatge en relació amb la nova realitat multicultural dels centres educatius

L'educació de qualsevol país té un handicap fonamental, que és l'adaptació constant a les demandes de la societat, cada vegada més dinàmica i canviant. Durant els darrers quinze anys, el sistema educatiu de les Illes Balears ha rebut un allau d'alumnat de pràcticament la totalitat de països del món i tothom, famílies estrangeres i societat balear, li ha encomanat la tasca de rebre aquest alumnat i proporcionar-li respostes educatives adients per aconseguir la seva integració en el marc escolar i social.

En aquesta tasca un dels agents primordials han estat els docents que, a la vegada que s'han ocupat de molts altres aspectes de la seva feina, també han hagut d'afrontar aquest nou repte educatiu sense una preparació prèvia.

La formació inicial del professorat, d'educació infantil, primària, secundària, batxillerat i universitat, és fonamental i, per això, va ser objecte d'estudi a l'*Anuari* de l'any 2007 (pàg. 110-119). En aquest sentit, només volem destacar la importància de recuperar l'assignatura Immigració i Intervenció Socioeducativa en el grau de Magisteri i introduir continguts d'interculturalitat al Màster Universitari en Formació del Professorat. Almenys aquestes dues mesures s'haurien d'implantar perquè el professorat format a la UIB per treballar en un sistema educatiu tan complex i divers com el de les Illes Balears no surt preparat en qüestions com l'atenció a la diversitat, la interculturalitat, etc.

La formació permanent, a través dels centres del professorat i de recursos (CPR) de les Illes, tampoc ha arribat de manera suficient a la gran majoria del professorat de les Illes. Per tant, i com a conclusió, encara hi ha un llarg camí a recórrer.

A partir de l'observació de la realitat dels centres i de les experiències, el balanç és molt variat. D'una banda, hi ha hagut professors, claustreres i centres educatius que han donat respostes molt positives davant la forta presència d'alumnat estranger tan divers i, de l'altra, hi ha professionals de l'educació de les Illes que encara demanen formació a la Conselleria d'Educació.

Hi ha dos àmbits fonamentals relatius a la necessitat del professorat de fer una feina cooperativa: el treball en xarxa entre els centres educatius i la necessitat d'elaborar i difondre o compartir material didàctic per atendre l'enorme diversitat d'alumnat.

Els centres han de tenir la documentació acadèmica suficient de l'alumnat nouvingut. No es pot escolaritzar un infant de deu anys en un centre educatiu de les Illes sense que la família aportï informació relativa al seu expedient acadèmic o formació prèvia.

INDICADOR: Les noves necessitats als centres educatius i el suport de l'Administració (programes, plans, actuacions, recursos...)

Entre els recursos que ha fet servir l'Administració educativa al llarg d'aquest anys per donar una resposta i una millor atenció a la integració dels nouvinguts, podem destacar els següents, que han estat analitzats al llarg de la història de l'*Anuari*:

- PALIC (Pla d'acolliment lingüístic i cultural).
- Programa d'atenció a la diversitat.
- Programa de tallers interculturals.
- L'increment del nombre de professors funcionaris durant la primera meitat de la dècada estudiada mitjançant la convocatòria de concurs oposició, que va permetre baixar la ràtio i millorar l'atenció a la diversitat.
- La formació permanent del professorat a través dels CPR. En concret, a l'*Anuari* de l'any 2007 proposem tota una sèrie de mesures de millora. Només en volem esmentar dues de fonamentals:
 - a) El treball en equip entre els docents i amb la comunitat educativa.
 - b) La col·laboració i l'intercanvi d'experiències entre els centres educatius de les Illes.

En aquest moment, el problema és que la Conselleria ha congelat molts d'aquests programes i recursos a causa de la crisi econòmica.

INDICADOR: Comparativa dels resultats acadèmics per nacionalitat, estrangera i espanyola

Pel que fa als resultats acadèmics del final de primària, d'ESO i de batxillerat estudiats a l'*Anuari* de l'any 2006, eren significativament pitjors els dels alumnes estrangers en relació amb els dels alumnes nascuts a les Illes Balears. Aquest estudi, fet a quatre CP i tres IES de la ciutat de Palma, s'hauria

de fer actualment de manera generalitzada a tota la xarxa de centres educatius de les Illes per observar l'èxit o el fracàs de les mesures integradores que s'hi duen a terme.

Un estudi exhaustiu de resultats acadèmics per nacionalitats és una tasca pendent per determinar si la resposta i les mesures que s'apliquen, sobretot a l'alumnat de nacionalitats de llengües no romàniques, funcionen correctament o cal introduir-hi millores correctores.

A més de la nacionalitat, caldrà considerar altres aspectes, com el temps d'escolarització a les Illes, variables socioeconòmiques de les famílies, tipologia de centres, etc.

INDICADOR: El paper de l'escola com a àmbit fonamental d'integració i socialització

El sistema educatiu, a més de la funció de transmissió de coneixements (instrucció), té una missió fonamental en relació amb les noves generacions, que és la sociabilització.

En aquest sentit, a més de la sociabilització de l'alumnat (en global) de nivells educatius obligatoris, en els dos darrers anuals (2011-2012) s'observa que cada vegada hi ha més alumnes estrangers matriculats en estudis postobligatoris de les Illes, generalment de preparació al món laboral o per adquirir la titulació oficial (graduat en ESO, batxillerat, cicles formatius d'FP, ensenyaments de règim especial —idiomes...—).

Dins l'educació secundària obligatòria, s'observa que la presència d'alumnes estrangers matriculats als programes de qualificació professional inicial (PQPI) i de mòduls voluntaris cada vegada és més gran, probablement com a sortida per a alumnes que no poden seguir el currículum ordinari i opten per aquesta via per continuar estudiant i, si escau, aconseguir el títol de graduat en ESO.

La matrícula d'alumnes estrangers als cicles formatius de grau mitjà i superior també ha augmentat al llarg dels darrers cursos escolars, tant en xifres totals com en diversitat d'opcions formatives, com a via important per accedir al món laboral de les Illes amb un grau de qualificació.

L'educació de persones adultes (EPA) també és una oferta formativa molt sol·licitada per persones estrangeres a les Illes, per a l'aprenentatge del castellà, en menor mesura del català i d'altres matèries, l'ESPA (educació secundària per a persones adultes), batxillerat i aprenentatge no formal. Els centres d'educació de persones adultes (CEPA) de les Illes Balears i els instituts que imparteixen aquestes modalitats formatives han vist incrementar la matrícula durant els darrers anys per la demanda d'aquests alumnes.

L'explicació es troba en la combinació de crisi econòmica i els seus efectes en el món laboral. Aquest fet ha provocat que molts joves estrangers hagin perdut la feina i, en aquesta situació d'incertesa, optin per formar-se per aconseguir una titulació que els permetrà el reciclatge personal i, així, ampliar les possibilitats d'obtenció d'una feina en un altre sector d'activitat.

A diferència de moltes famílies autòctones, que sembla que han perdut un poc els papers en l'orientació laboral dels fills, la influència de les famílies estrangeres en el moment d'orientar els

seus fills perquè continuïn els estudis és molt evident, ja que en les societats d'origen la relació entre educació/formació i promoció socioeconòmica és una realitat.

En altres casos, no es tracta tant d'aconseguir una titulació o una qualificació professional com de millorar el domini lingüístic de les llengües cooficials de la comunitat autònoma de les Illes Balears, així com de millorar el coneixement de la cultura de les Illes Balears.

I també cal esmentar les dificultats de les persones que ja tenen una titulació no homologada amb la del sistema educatiu espanyol d'aconseguir la convalidació dels seus estudis, atès que es tracta d'un procés llarg, complex i sobretot que té un cost econòmic significatiu, que fan que, en determinats casos, es matriculin en els CEPA per aconseguir la titulació espanyola corresponent i, al mateix temps, experimentar un reciclatge dels seus coneixements.

Tant en una circumstància com en l'altra, és evident la importància de l'educació per afavorir la integració dels nousvinguts que, en ocasions, ja duen anys de residència a les Illes però no han tingut l'oportunitat de conèixer amb altres persones de diferents nacionalitats en un ambient formatiu i educatiu.

Els centres educatius que imparteixen els estudis indicats anteriorment esdevenen importants llocs d'integració acadèmica, cultural i social per al conjunt dels alumnes que atenen i, especialment, per a l'alumnat estranger.

La integració escolar i social de la població estrangera és el gran repte dels propers anys i això només s'aconseguirà amb polítiques inclusives i amb recursos adients. La feina cooperativa (escola-societat) implica canvis de metodologies que condueixin a una participació més gran, com els mètodes de projectes, l'elaboració de plans educatius d'entorn, el treball mitjançant comunitats d'aprenentatge, etc.

Com a societat no ens podem permetre el luxe de mantenir grups de població que resideixin al marge de la dinàmica social general i dels patrons culturals propis de les Illes, començant pel coneixement de les llengües oficials.

INDICADOR: El dret a la ciutadania espanyola i europea

Al llarg de la darrera dècada també hem reflexionat sobre el que significa integració real dels nousvinguts a les Illes, sempre deixant clar que la integració és una qüestió que implica dues parts, tant pel que fa a la voluntat com a les oportunitats legals d'aconseguir una igualtat plena de drets i deures.

En aquest sentit, l'obtenció de la nacionalitat espanyola per part de la població estrangera resident a les Illes és un bon indicador d'integració. Segons la Delegació del Govern a les Illes Balears, uns 4.000 residents estrangers de les Illes obtenen anualment la nacionalitat espanyola, després d'un llarg procés que pot durar fins a deu anys, des de la petició fins a l'obtenció.

El fet de tenir la doble nacionalitat, del país d'origen i d'Espanya, té moltes lectures i respon a necessitats molts diverses des del punt de vista dels peticionaris. El fet que es tracti, majoritàriament,

d'una immigració econòmica implica que els avantatges sovint responen a aquesta causa, però les motivacions de caire polític també expliquen aquestes peticions.

L'existència a les Illes d'una societat democràtica i participativa sovint exclou de la vida pública i social aquells que no tenen els drets socials i polítics bàsics, com el dret a vot i a ser elegit, etc. Per tant, per a tots aquells residents que enfoquen la seva estada a les Illes de manera indefinida, com a projecte de vida, la nacionalitat ofereix més possibilitats que desavantatges.

Seguint la classificació que oferíem en una edició anterior de l'*Anuari*, els residents a les Illes es divideixen en:

- a) ciutadans espanyols
- b) ciutadans europeus (UE)
- c) estrangers no comunitaris en situació regular
- d) estrangers no comunitaris en situació irregular

Els dos primers col·lectius, en qualitat de ciutadans de la Unió Europea, no tenen cap dificultat per gaudir dels mateixos drets i deures a la comunitat autònoma de les Illes Balears. Els estrangers no comunitaris en situació regular amb un projecte de residència permanent a les Illes s'haurien de replantejar l'obtenció de la nacionalitat espanyola. I aquells residents estrangers en situació irregular haurien de millorar la seva residència legal o regular a la comunitat autònoma.

Per acabar aquest apartat, farem referència a dos treballs de recerca citats en edicions anteriors de l'*Anuari*. Els treballs de Carlos Vecina i d'Antònia Pascual ajuden a aclarir conceptes de la percepció social de la presència de població estrangera a les Illes Balears. La classificació de la doctora Pascual en cinc posicions és interessant: de rebuig, proteccionista, cívica, oportunista i igualitària.

Carlos Vecina: «Viure separats a l'escola és una manera d'anar envers la segregació social i el desconeixement mutu; aquest no és, per tant, el camí, la base del futur de les Illes».

Antònia Pascual: «Més que diferències culturals, són les diferències socials i econòmiques l'antítesi de la cohesió i la ciutadania, i la xenofòbia se sustenta en aquestes desigualtats ("racisme subtil")».

4. CONCLUSIONS

- I. La població de les Illes Balears davalla en total en 9.377 residents, la qual cosa representa el -0,8% de la població, el doble de la mitjana espanyola (-0,4%). La principal causa d'aquesta davallada és el retorn de 18.965 estrangers als seus països d'origen. Aquesta dinàmica sembla indicar que finalitza la segona gran onada immigratòria a les Illes Balears: la immigració estrangera (1996-2008), amb els efectes corresponents en l'àmbit educatiu.

Malgrat tot, la comunitat autònoma de les Illes Balears presenta el percentatge més alt de l'Estat quan a població d'origen estranger (20,1%), el doble de la mitjana espanyola, situada en l'11,7%.

Dels 223.605 residents estrangers a les Illes Balears, en aquest moment 25.134 alumnes constitueixen la població escolar (el 14,13% del total de l'alumnat de les Illes). Aquest percentatge també situa les Illes en el primer lloc del rànquing nacional. D'això deriva el repte de ser pioners en la proposta d'experiències, propostes i solucions de cara a la millora en la integració d'aquests col·lectius.

2. L'*Anuari* de 2013 pretén, d'una banda, presentar les darreres dades referents a la població escolar estrangera de les Illes i, de l'altra, fer una anàlisi comparativa del període d'existència d'aquesta publicació (2004-2013) mitjançant diferents indicadors.

Per començar, des del punt de vista quantitatiu, s'ha passat de 19.023 alumnes estrangers en el curs 2004-2005 a 25.134 alumnes de 134 països en el curs 2012-2013, amb un creixement percentual del 32,12%.

Convé, a més, destacar dos períodes: un de creixement espectacular i continuat d'incorporació l'alumnat estranger (2004-2008), fins a arribar a 28.568 alumnes estrangers (2008-2009), i un segon període de disminució del 10% del seu nombre, de 2009 a 2013.

Aquesta evolució és una conseqüència més dels efectes de la crisi econòmica, que ha provocat el retorn de moltes famílies estrangeres als països d'origen, juntament amb els seus infants. El fet que un 28,5% de la població activa de les Illes estigui en situació d'atur justifica, en gran part, aquest retorn de molt estrangers als països d'origen.

El retorn no afecta de la mateixa manera totes les nacionalitats presents a la comunitat autònoma de les Illes Balears. Destaca sobretot la quantitat important de famílies llatinoamericanes que tornen als seus països, que, com s'ha apuntat en les diferents edicions de l'*Anuari*, representen aproximadament la meitat del col·lectiu.

Per tant, es tracta d'un fenomen sociològic molt interessant de tancament d'un cicle, ja que ha estat l'economia el principal factor d'atracció de població estrangera i la crisi econòmica esdevé la principal motivació del retorn.

Tal vegada les dades corresponents a l'etapa d'educació infantil són les més il·lustratives d'aquesta qüestió. El curs 2004-2005 a les Illes hi havia 3.171 alumnes estrangers de 3 a 6 anys i en el curs 2012-2013 en són 1.849.

Com s'ha dit en anys anteriors, era necessària una certa estabilització de la immigració estrangera, en concret de l'alumnat, per analitzar més bé la necessitat d'optimitzar recursos tant humans com materials. En el cas del sistema educatiu era necessari un cert efecte psicològic d'aturada de l'arribada massiva d'alumnat estranger, per als centres, per a l'Administració educativa, per al professorat, per a les famílies, etc.

3. Les deu edicions de l'*Anuari de l'Educació de les Illes Balears* han tingut com a mínim un article destinat a analitzar les variables tant quantitatives com qualitatives, les quals, en

aquest número de compilació general de la dècada, hem formalitzat en forma d'indicadors per analitzar-les.

En general, atesa la dimensió general del fenomen immigratori d'alumnat estranger en edat escolar, les respostes no han estat les adequades bé sigui per manca de recursos, de coneixement, de preparació o d'interès. Un dels arguments més comuns ha estat la celeritat i les dimensions de l'arribada d'alumnes, especialment per part dels centres educatius de determinats indrets de les Illes. Seria desitjable que, a hores d'ara, quan sembla que aquesta població es comença a estabilitzar, es possessin en funcionament noves estratègies d'integració (escolars, socials, econòmiques, polítiques, etc.).

En aquest sentit, per exemple, les noves tecnologies poden facilitar i aportar recursos per millorar les competències de l'alumnat estranger i també de l'espanyol.

4. S'ha de superar la barrera de la multiculturalitat i començar a prendre seriosament la idea d'un futur intercultural per a la població de les Illes, i això ha de començar a l'escola. Els aspectes comuns entre nouvinguts i autòctons no únicament s'han de basar en qüestions folklòriques, festives i gastronòmiques; les cultures presents a les Illes han d'aflorar a l'espai públic. És necessari fer visible la diversitat de l'aula a la pràctica educativa i al currículum.

La presència d'alumnat estranger en nivells educatius postobligatoris és una bona oportunitat per afavorir el contacte, la comunicació i la convivència social entre persones de diferents cultures i cercar, entre tots, els punts d'integració, des del respecte a la diversitat cultural, afavorint una convivència social basada en la interculturalitat. Sempre a partir del coneixement, la valoració i el respecte de la llengua, les institucions, les persones i la cultura de les Illes Balears.

5. Una de les característiques més importants de la presència de l'alumnat estranger a les Illes ha estat la seva distribució per tot el territori, fet que mostra la presència de treballadors estrangers en tots els nuclis poblacionals de les Illes. Mentre que la immigració europea s'ha caracteritzat per la preferència de nuclis turístics i d'un atractiu paisatgístic important, el criteri de distribució pel territori de la població de nacionalitats provinents d'àrees menys desenvolupades (Amèrica Llatina, Àsia i Àfrica) ha estat, fonamentalment, l'econòmic. Per tant, moltes famílies i els seus fills s'han mogut en funció del lloc de treball. Aquesta circumstància també ha donat lloc a processos extraordinaris de canvi de centre una vegada havia començat el curs escolar i, d'aquesta manera, en ocasions, se subordinaven les necessitats dels fills a les prioritats familiars.
6. El sexe no és un factor significatiu en relació amb l'alumnat total de les Illes, ni tampoc en relació amb l'alumnat estranger, que manifesta un equilibri entre homes i dones.
7. En relació amb la diversitat de la procedència de l'alumnat estranger com a informació útil perquè l'Administració educativa adopti mesures, s'observa una davallada de l'alumnat llatinoamericà del 50% del total al 48%; un manteniment de l'alumnat africà (21%) i asiàtic (6%), i un petit

augment de l'alumnat europeu, sobretot procedent de l'Europa de l'est (26%). Analitzant el període de 2004 a 2013, s'observa com s'han mantingut, més o menys, aquests percentatges.

Pel que fa a les nacionalitats, el creixement ha estat constant des de 2004 (115 nacionalitats) fins a 2012 (140). En el darrer curs escolar, i per primera vegada, les nacionalitats estrangeres presents en el sistema educatiu de les Illes han baixat a 134.

L'Administració educativa hauria de prendre decisions en relació amb la presència quantitativa de les nacionalitats més representatives en el sistema educatiu balear, ja que no hi ha recursos suficients per intervenir en totes. En aquest sentit, es poden prendre mesures en relació amb criteris lingüístics, culturals, etc.

8. En relació amb l'indicador de la matrícula de l'alumnat estranger per tipologia de centres educatius (públics i concertats-privats), no tan sols no s'ha avançat en deu anys sinó que la presència percentual ha augmentat en dos punts en l'escola pública, del 82% el 2004 al 84% el 2013, i en sentit contrari, ha disminuït a l'escola concertada i privada, del 18% el 2004 al 16% el 2013. Per tenir una idea del diferencial entre una i l'altra, hem de tenir en compte que l'escola pública recull el 71% de l'alumnat de les Illes i la concertada el 29%. Com a societat ens hi juguem molt en aquest aspecte i, com expliquen en l'article, és molt difícil modificar la situació sense un canvi de mentalitat de les famílies.
9. La formació del professorat és bàsica per millorar l'actuació vers l'alumnat estranger als centres educatius de les Illes, tant la formació inicial a la universitat com la formació contínua a través dels CPR de les Illes i d'altres institucions. Observant l'oferta formativa actual, podem deduir que, en lloc d'avançar en l'actualització de la interculturalitat, s'ha deixat de banda aquesta qüestió per avançar en altres de més prioritat política, com el trilingüisme.

D'altra banda, cal la implicació de tot el professorat i dinàmiques de treball cooperatiu. Això implica un compromís dels claustres i, per tant, una sensibilització sobre el tema, així com la implicació de les famílies i l'alumnat, és a dir, és una tasca de tota la comunitat educativa.

10. Any rere any, els recursos proporcionats per la Conselleria d'Educació per contribuir a l'atenció i la integració de l'alumnat estranger en el sistema educatiu de les Illes Balears han estat insuficients per donar una resposta adequada a un fenomen d'aquestes dimensions. La infraestructura de centres educatius ha arribat a un punt de saturació en determinats indrets i localitats, fet que ha motivat la construcció de centres nous.
11. En les darreres edicions de l'*Anuari* s'observa un increment de l'alumnat estranger matriculat en estudis postobligatoris de les Illes, generalment de preparació per al món laboral o per adquirir la titulació oficial (graduat en ESO, batxillerat, cicles formatius d'FP, ensenyaments de règim especial, idiomes...). Paral·lelament a aquesta tasca instructiva, aquests centres educatius compleixen una funció clarament socialitzadora i integradora.
12. Finalment, l'obtenció de la nacionalitat espanyola per part d'uns 4.000 estrangers anualment representa un pas molt important vers la integració laboral, social i política a les Illes Balears.

En el futur caldrà que els residents permanents de les Illes continuïn en aquesta mateixa línia i completin la seva integració apropant-se a la cultura i a la llengua pròpia de la comunitat autònoma de les Illes Balears.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AA.VV. (2004). *La immigració, països emissors a les Illes Balears*. Palma: Cort.
- AA.VV. (2008). *L'atenció a la diversitat al sistema educatiu de les Illes Balears*. Palma: Lleonard Muntaner.
- AA.VV. (2001). *Educar per a la integració i igualtat d'oportunitats*. Palma: Fundació Sa Nostra.
- Delors, J. (dir.) (1996). *La educación encierra un tesoro*. Madrid: UNESCO. Santillana.
- Llei 4/2006, de 30 de març, d'educació i formació permanents de persones adultes de les Illes Balears. (BOIB 6 d'abril de 2006) (BOE 12 de maig de 2006).
- Mari, I. (2002). *Una política intercultural per a les Balears?* Palma: Conselleria d'Educació i Cultura. Fundació Sa Nostra.
- I Congrés Internacional d'Educació de la Mediterrània. Tema: «Immigració, Educació i Moviments Migratoris». 2006.
- PALIC (Pla d'acolliment lingüístic i cultural).
- Síndic de Greuges de Catalunya (2008). Informe: *La segregació escolar a Catalunya*. 229 pàg.
- Tarabini, A. (coord.) [et.al.] (2007). *De la ciutadania formal a la ciutadania real. La població equatoriana i marroquina de Mallorca*. Gadeso. Palma: Lleonard Muntaner. 110 pàg. <www.edualter.org>.
- Pla d'acolliment lingüístic i cultural*. <www.xtec.es>.